

H. TÓTH IMRE—KRISTÓ GYULA

Orosz utazó a XV. századi Magyarországon

A keleti és nyugati kereszténység unióját célzó, 1438—1439. évi ferrarai—firenzei egyetemes zsinaton orosz küldöttség is részt vett Iszidor metropolita vezetésével.¹ A küldöttség utazását részletes beszámoló, pontosabban útinapló örökölte meg, amelyet valószínűleg Avraamij szuzdáli püspök íródeákja állított össze. A „Firenzei követjárás”, oroszul „Хождение на флорентийский собор” elnevezésű útinapló a régi orosz irodalom sajátos műfaját, az útleírást képviseli. Jelentőségét az adja meg, hogy a korabeli orosz irodalomban elsőként számol be Európáról, mintegy „felfedezi” olvasóinak az addig ismeretlen Nyugatot. Még egy évszázad sem telik el, és S. Herberstein hasonló, de ellenkező irányú útról számolhat be: felfedezi a Nyugat számára Oroszországot.

A „Firenzei követjárás” gazdag és érdekes információt szolgáltatott olvasóinak a távoli országokról, városokról, várakról, azok nevezetességeiről. Ismeretlen népek szokásairól, életmódjáról adott hírt. Mindez nagy érdeklődést váltott ki az olvasókban. Ezzel magyarázható, hogy a „Firenzei követjárás” két változatban 13 másolatban maradt az utókorra. A régi orosz irodalomnak ezt az érdekes és figyelemre méltó alkotását eredeti változatában a legrégebbi, ún. Akadémiai másolat alapján N. A. Kazakova adta ki 1970-ben „A X—XVII. századi orosz irodalom emlékei” c. orosz nyelvű gyűjteményben. Szövegközlése tartalmazza még a későbbi, de szintén az eredeti változatot képviselő Múzeumi másolat szövegvariánsait is.²

Az Iszidor metropolita vezette követség hazatérőben, 1439-ben Magyarországon is átutazott. Ezzel magyarázható, hogy a szerző a XV. századi Magyarországra vonatkozó adatokat is feljegyzett művében. Az alábbiakban a „Firenzei követjárás” Magyarországgal kapcsolatos részét publikáljuk N. A. Kazakova kiadása alapján³ oroszul és magyar fordításban. A magyarra való fordítás során a szöveg pontos visszaadására törekedtünk. A magyarországi helyneveket abban a formában hagytuk meg a fordításban, ahogyan azokat az útinapló ismeretlen szerzője hallomás útján lejegyezte, illetve a XVI. század második negyedében működő írnok lemásolta. Az orosz szöveg град-ját értelemszerűen hol várnak, hol városnak fordítottuk.

Kropf Lajos írta a Magyarországon megfordult régi utazókat bemutató tanulmányában éppen az 1438—1439-ben itt járt Pero Tafur spanyol utazó útleírása kapcsán, hogy „Tafur útleírása hazánkról nem oly bő, mint a burgundi Bertrandon de la Brocquière leírása,⁴ ki öt vagy hat évvel előbb járt Budán, de ebből a korból szívesen fogadjuk a legcsekélyebb adatot is.”⁵ Ezért

¹ Lexikon für Theologie und Kirche IV.² Freiburg. 1960. 174—176; Polnyj pravoslavnyj bogoslavskij enciklopedičeskij slovar' II. London. 1971. 2448—2449.

² H. A. Kazakova: Первая редакция «Хождения на флорентийский собор». Труды отдела древнерусской литературы XXV. Памятники русской литературы X—XVII. вв. Москва—Ленинград 1970. 60—72.

³ Uo. 70—71.

⁴ Szemelvényes magyar fordítását ld. Szamota István: Régi utazások Magyarországon és a Balkán-félszigeten. Bp. 1891. 48—99.

⁵ Kropf Lajos: Régi utazók Magyarországon. Századok, 1907. 928.

Orosz utazó a XV. századi Magyarországon

1. ábra

bocsátjuk mi is közre ennek a maga nemében páratlanul értékes kútfőnek magyarországi vonatkozású részét, későbbi kutatásokra hagyva a benne rejlő történeti, földrajzi, nyelvészeti és más jellegű tanulságok levonását.

Szöveg

A от Пору до града Осоры 8 миль. И ту стоа корабль 10 дни, зане ветр противен; и ту родитсь соль тако же. До града Сены 60 миль; той град стоит у Белово моря межи гор; гу бо выидохом ис корабля месяца генваря 17. От Сены до града Брыни 15 миль, а путь лесом на горы; и в тех градах живут хавратяне, язык с Руси, а вера Латыньская. От Мудруши до града Возоля 20 миль; той град древян, а река под ним Колен. А от Возоля до града Ястреболска 15 миль. От Стреболска до града Окичи 5 миль. От Окичи до града Грева 20 миль; той град велик и красен, а дръжава угорьскаго царя. В сем граде видехом серпьскаго цесаря Деспода с царицею его и с детми, заплнено бысть пръство его серпьское от турьскаго царя Амурата. и в том же граде видехом во церкви на престоле в раце младеце в теле весь цел, от Ирода избивенных во Христово рожество, то же видехом месяца февраля в 7 день. От Загреба до Раковца 4 мили. А от Раковица до Крижца 3 мили. От Крижица до Копрыницы 3 мили. От Копрыницы до реки Даравы миля. Та убо река у рубежа Словеньской земли с Угорскою землею. От реки Дъравы до града Закона миля. А от Закона до града Чергу 2 мили. А от града Чиргу до града Сегистя 3 мили. А на тех трех милях ехати до Шегездя лесом все. И ту есть, разбои велик велими, без персема и человек dospешных едва мочи проехати, иже бог поможет; ту и шубу разбили в Федорову суботу; а выежжают на тот разбои ис Чиргова от Шегезяда и от всех сторон. А от Шегезяда до Иляши миля. А от Иляши до Дюд 5 миль великих; и на тых милях есть же разбои велик. А от Дюд до Корешеди до Вепшина 4 мили. А от Вепшина до Белагорода 3 мили. А от Белагорода до Мартовашеря 4 мили, А от Мартовашеря до Будина 4 мили. И той есть град столный и угорьскаго кърльвства, и стоит на славной рече Дунаи. А из Будина за Дунаи перевезлись есмы и поехали месяца марта 14 день. От Будина до Орьсесика 3 мили. А от Орьсешисика до Хатвана 4 мили. А от Хатвана до Начежюта 5 миль, а от Начежюта до Кувезда 4. А от Кувезде до Моги 5 миль. А от Моги до Форы 6 миль. А от Форы до Кошици 6 миль. А Кошеца есть град велик и тверд, а ставили его немци и дръжат а в Угорьском королевстве. А от Кошици до Априяша града 4 мили. А от Априяша до Люблява 300 и 36 миль. И той Люблевь остеночныи есть городок угорьский, стоит на лядской граници. И есть в нем дело вугорьские пенязи, новци зовутся, по 3 на золотои.

Fordítás

Porától Oszora városáig 8 mérföld. És itt a hajó 10 napot állt, mert ellenszél volt; és itt szintén sőt termelnek. Szeija városáig 60 mérföld; az a város a Fehér Tengernél van a hegyek között; itt pedig kiszálltunk a hajóból január hó 17-én. Szeijától Brinj városáig 15 mérföld, és az út a hegyekre erdőben vezet; és azokban a városokban havrátok élnek, nyelvük Oroszország-ból van, de a hitük latin. Mudrusától Vozolj váráig 20 mérföld; az a vár fából való, és alatta van a Kolen folyó. És Vozoljtól Jasztrebolszko városáig 15 mérföld. Sztrebolszkból Okics váráig 5 mérföld. Okicstól Grev városáig 20 mérföld; az a város nagy és díszes és az ugor cár birtoka. Ebben a városban láttuk a szerp cezárt, Deszpodot a cárnővel és gyermekeivel, az ő szerp cárságát foglyul ejtette a török cár, Amurát. És ugyanabban a városban láttunk egy templomban az oltáron koporsóban egy testében teljesen ép kisedet azok közül, akiket Irod legyilkoltatott Krisztus születésekor, azt pedig február havának 7. napján láttuk. Zagrebtől Rakovecig 4 mérföld. És Rakovictól Krizsecig 3 mérföld. Krizsictől Koprnicáig 3 mérföld. Koprnicától a Drava folyóig egy mérföld. Mert az a folyó a Szlovén föld Ugor földdel való határánál van. A Drava folyótól Zakon váráig egy mérföld. És Zakontól Csergu váráig 2 mérföld. És Csirgu várától Szegisztj városáig 3 mérföld. És azon a három mérföldön Segezdzjig erdőben kell utazni. És itt nagyon nagy útonállás van, még a vértések közül való ember is aligha tud keresztül utazni kifosztás nélkül, ha csak az isten nem segíti meg; itt a subát is elrabolták Fjodor szombatján [márc. 6.]; és arra az útonállásra Csirgovból, Segezjadtól minden oldalról járnak. És Segezjadtól Iljaszig egy mérföld. És Iljasitól Djudig 5 nagy mérföld; és azokon a mérföldeken szintén nagy útonállás van. És Djudtól Korosdzjig, Vepsinig négy mérföld. És Vepsintől Belgorodig 3 mérföld. És Belgorodtól Martomvaserjig 4 mérföld, És Martomvaserjtől Budinig 4 mérföld. És az az ugor királyság székvárosa, és a híres Dunaj folyón épült. És Budinból a Dunajon átkeltünk és elutaztunk március hava 14. napján. Budintól Orszeszikig 3 mérföld. És Orszesziktől Hatvanig 4

mérföld. És Hatvantól Nacsezsjutig 5 mérföld és Nacsezsjuttól Kuvezdjig négy. És Kuvezdjtől Mogüg 5 mérföld. És Mogitól Foráig 6 mérföld. És Forától Kosaicig 6 mérföld. És Koseca nagy és erős város és a németek emelték és birtokolják, de az Ugor Királyságban. És Kosaicától Aprijás városáig 4 mérföld. És Apriától Ljublevig 300 és 36 mérföld. És az a Ljublev ugor megálló városka, a ljad határon áll. És benne van a vugor pénz pénzváltója, újaknak nevezik, 3 után jár egy arany.

Magyarázat

- Oszora*: Ma Osor (Jugoszlávia).
Szeija 1449: civitas Segnie, *Thallóczy Lajos—Barabás Samu*: A Frangepán család oklevéltára I. Bp. 1910. 371. Ma Senj (Jugoszlávia).
Brinj 1444: Brignia, uo. 343. Ma Brinje (Jugoszlávia).
Mudrusa 1437: Modrussa, uo. 283. Ma Modruš (Jugoszlávia).
Vozolj 1435: castrum Ozaal, uo. 269. Ma Ozalj (Jugoszlávia).
Kolen Cvlpá, további adatokat ld. *Ortway Tivadar*: Magyarország régi vízrajza a XIII-ik század végéig I. Bp. 1882. 239. Ld. még 1441: penes fluvium Kolpa vocatum, in pertinentiis castri Ozal vocati existentem, A Frangepán család oklevéltára I. 334. Ma Kupa (Jugoszlávia).
Jasztrebolszko, Sztrebolszko 1442: oppidum Jaztrebarzka, uo. 336. Ma Jastrebarsko (Jugoszlávia).
Okics 1439: castrum Oklych, uo. 320. Ma Okié (Jugoszlávia).
Grev, Zagreb: 1438: Zagrabia, *Thallóczy Lajos—Barabás Samu*: A Blagay-család oklevéltára. Bp. 1897. 327. Ma Zagreb (Jugoszlávia).
Rakovac, Rakovic 1460: Rakonok, *Csánki Dezső*: Körömszék a XV-ik században. Értekezések a történelmi tudományok köréből XV. kötet 12. szám. Bp. 1893. 5. Ma Rakovac (Jugoszlávia).
Krizsec, Krizsic 1430: castrum Crisiense, uo. 7. Ma Križevci (Jugoszlávia).
Koprivnica 1432: civitas Caproncza, Georgivs Fejér: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis I—XI. Budae 1829—1844 (a továbbiakban: CD) X. 7. 436. Ma Koprivnica (Jugoszlávia).
Darava, Drava, Draawa, további adatokat ld. *Ortway Tivadar*: i. m. I. 260. Ma Drava—Dráva (Jugoszlávia—Magyarország).
Zakon 1445: castellum in oppido Zakan, *Csánki Dezső*: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I—III. Bp. 1890—1897 (a továbbiakban: Cs.) II. 575. Ma Zákány (Somogy megye).
Csergu, Csirgu, Csirgov 1448: castellum Churgo, uo. 572. Ma Csurgó (Somogy megye).
Szegiszj, Segezdzj, Segezdj 1448: oppidum Segewsd, uo. 582. Ma Segesd (Somogy megye).
Iljasi 1431: Elyesi, uo. 603. Ma Illési puszta Böhönye határában (Somogy megye).
Djud 1449: Gyewgh, uo. 611. Ma Gyegy (Somogy megye).
Koresedj 1455: possessio Kwreshg, uo. 579. Ma Kőröshegy (Somogy megye).
Vepsin 1382: Wepsyn, Cs. III. 260. Ma Lepsény (Fejér megye).
Belgorod 1438: castrum Albense, uo. 308. Ma Székesfehérvár (Fejér megye).
Martomoserj 1440: Marthonwasara, uo. 314. Ma Martonvásár (Fejér megye).
Budin 1425: castrum Budense, CD X. 6. 781. Ma: Buda (Budapest része).
Dunaj Danavius, további adatokat ld. *Ortway Tivadar*: i. m. I. 249. Ma Duna (Magyarország).
Orszeszik, Orszeszizik 1447: Ilswazegh, Cs. I. 29. Ma Isaszeg (Pest megye).
Hatvan 1446: oppidum Hathwan, uo. 54. Ma Hatvan (Heves megye).
Nacsezsjut 1473: Nagwth, uo. 67. Ma Nagyút (Heves megye).
Kuvezdj 1437: Kwuesd, uo. 166. Ma Mezőkövesd (Borsod-Abaúj-Zemplén megye).
Mogi 1366: Mohy, uo. 166. Ma Muhi (Borsod-Abaúj-Zemplén megye).
Fora 1440: Forrow, uo. 198. Ma Forró (Borsod-Abaúj-Zemplén megye).
Kosica, Koseca 1423: civitas Cassoviensis, *Tulko József*: Szabad királyi Kassa városának történelmi évkönyve. Kassán. 1861. 221. Ma Košice (Csehszlovákia).
Aprijas, Aprias 1437: civitas Eperyes, *Iványi Béla*: Eperjes szabad királyi város levéltára. Szeged. 1931. 113. Ma Prešov (Csehszlovákia).
Ljublev 1412: castrum Lwblo alias Lwblaw, Cs. I. 249. Ma Stará L'ubovňa (Csehszlovákia).